

Spoj različitih cjelina Dvorca; srednjovjekovna okrugla kula, dvorska kapela, barokna krila dograđena uz srednjovjekovne zidine i unutrašnje dvorište. / Snimio: Željko Laszlo, 11/1994.
Fotodokumentacija: Muzejski dokumentacijski centar

IDEJNI PRIJEDLOG KORIŠTENJA DVORCA PRANDAU - NORMANN U VALPOVU

Višnja Zgaga
Muzejski dokumentacijski centar
Zagreb

Ksenija Petrić
Državna uprava za zaštitu kulture i prirodne baštine
Zagreb

Zlatko Uzelac
Institut za povijest umjetnosti
Zagreb

POVIJESNO - UMJETNIČKA ANALIZA I VALORIZACIJA DVORCA, VLASTELINSKOGA KOMPLEKSA I URBANOGA KONTEKSTA

Povijesno središte nekadašnjega valpovačkog vlastelinstva - monumentalni barokni dvorac Prandau-Normann s još znatnim dijelom dobro očuvanim ostacima velikoga srednjovjekovnog burga u koje je noviji dvorac uklopljen, dvorskom kapelom sv. Trojstva, srednjovjekovnim opkopom oko arhitektonske cjeline burga-dvorca, te pripadajućim velikim vlastelinskim kompleksom park-šume/lovišta Zvjerinjak iz 18. stoljeća i reprezentativnim parkom 19. stoljeća, s prosekama, alejama, reguliranim vodotocima, konjušnicama i drugim gospodarskim zgradama iz različitih razdoblja, središnji je i najvažniji element povijesnog i urbanog identiteta grada Valpova. Današnji barokni dvorac Hillebrand-Prandau nastao je polovicom 18. stoljeća, radikalnom pregradnjom i monumentalnom dogradnjom ulaznoga, pročelnoga korpusa nekadašnjega (tada već posve dotrajalog) utvrđenog renesansnog dvorca bana i palatina Emerika Perenja s početka 16. stoljeća, koji je i sam nastao dogradnjom starije utvrde, od kojih je do danas preostala vrlo dobro očuvana okrugla kula iz 15. stoljeća, ukrašena grbovima Morovića, jednih od starijih vlasnika Valpova. Od te kule preostale na sjevernom kraju cjeline, nasuprot visokome dvokatnom pročelnom krilu baroknog dvorca, golemi srednjovjekovni bedemi okružuju unutrašnje dvorište, u kojemu su uz

bedeme prislonjena dva uska i izdužena svinuta jednokatna krila baroknog dvorca. I ona su nastala radikalnom pregradnjom na mjestu starijih renesansnih krila, koja su se nekoć prema dvorištu rastvarala trijemovima, dok je izvorni izgled pročelja baroknih krila ponešto izmijenjen u 19. stoljeću. Uz to, kao glavni ukras dvorišta, stiješnjena uz srednjovjekovnu kulu, postavljena je barokna dvorska kapela na mjestu starije kasnogotičke, koju je očito nastojala imitirati svojom arhitekturom. Kompleks je okružen sa svih strana širokim srednjovjekovnim obrambenim opkopom, u kojem danas, na žalost, više nema vode, pa je vanjski dojam "waserburga" ponešto umanjen.

Povijesna slojevitost, međutim nije, ograničena samo na rezidencijalni kompleks. Postoji opravdana slutnja da je na mjestu središnjeg dijela parka 19. stoljeća, južno od glavnog pročelja dvorca, stajala jezgra srednjovjekovnog Valpova, ovalnog utvrđenog naselja okruženog vodom Karašice i umjetno prokopane Jadike. Osim toga i barokna park-šuma/lovište Zvjerinjak, jedinstveni spomenik barokne parkovne arhitekture u Hrvatskoj, do koje od dvorca vodi izravna barokna os (danas Ulica Antuna Matije Reljkovića) iz koje su zatim u samoj šumi izvedene radijalne prosjeke po ugledu na najveće uzore svog vremena, također je bez sumnje morala biti i lovište srednjovjekovnih vlastelina Valpova. Pa i jezgra današnjeg Valpova, s ljevkastim uličnim proširenjem pred baroknim mostom preko Karašice, svojevrsno je građansko "predvorje" pred vlastelinskim kompleksom. Pojam vlastelinski kompleks obuhvaća sve sadržaje i do danas sačuvane zgrade u neposrednoj blizini dvorskoga kompleksa (barokne konjušnice - danas

industrijski pogon, gospodarske zgrade 19. stoljeća, mljekaru i radionice, na rubu parka - uz Ulicu M. A. Reljkovića, danas stambene namjene), u povijesnoj jezgri grada (kuću Normann - danas zgrada poglavarstva, i "stari hotel" obitelji Normann - danas izvan funkcije) ali i one locirane u široj gradskoj zoni (grobnu kapelu obitelji Prandau-Normann, danas izvan funkcije, u Strossmayerovoj ulici) te nekoliko skladišta (danas u sklopu prehrambene industrije, na mjestu zvanom Zeleni brijeg).

Po svojoj ukupnoj vrijednosti kompleks daleko prelazi granice lokalne sredine, zauzimajući vrlo istaknuto mjesto u ukupnoj kulturnoj baštini Hrvatske, a posebno Slavonije.

Cjelina predstavlja najizrazitiji i jedan od najbolje očuvanih primjera vlastelinskog središta velikih slavonskih magnata, a njezinu vrijednost osobito naglašava iznimna povijesna slojevitost s jedinstvenim susretom srednjovjekovlja i baroka, te znatnim doprinosom 19. stoljeća. Zbog izrazite dominacije kulture vlastelinskog središta u baštini Valpova, ukinuće valpovačkog vlastelinstva nakon Drugoga svjetskog rata bilo je radikalni preokret i bitna promjena na koju još do danas nije dan zadovoljavajući odgovor. Umjesto da bogata i vrijedna baština postane odrednica i nosilac razvoja cijeloga grada i tog dijela Slavonije, i to u prvom redu kriterijima svojih visokih vrijednosti, ona je najprije desetljećima marginalizirana, a u najnovije vrijeme u Valpovu je promoviran i koncept "modernizacije" upućen izravno i otvoreno prema devastaciji, pa i potpunom uništenju i poništenju baštine. Taj koncept s dalekosežnim posljedicama za sada je (samo dijelom) realiziran uništenjem zaštićene povijesne cjeline gradskog središta, nestručnom i devastirajućom započetom "obnovom"

Spoj glavnog i zapadnog krila dvorca Valpovo snimljen iz okrugle kule. U drugom planu barokna os prema lovištu/šumi Zvjerinjak i barokne štale.

Snimio: Željko Lászlo, 11/1994.

Fotodokumentacija: Muzejski dokumentacijski centar

Unutrašnje dvorište - istočno krilo. Balkon uzduž krila. U prizemlju knjižnica i čitaonica.
Snimio: Željko Laszlo, 11/1994.
Fotodokumentacija: Muzejski dokumentacijski centar

glavnoga krila baroknog dvorca, te probijanjem automobilske prometnice (tzv. obilaznice) kroza srce barokne park-šume i srednjovjekovnog lovišta Zvjerinjak, jednog od najvrjednijih spomenika parkovne arhitekture u Hrvatskoj uopće.

Zaključak

Da bi se mogli ispravno valorizirati svi aspekti vlastelinskoga kompleksa, potrebno je detaljno istražiti i zaštititi sve navedene objekte i odrediti mogućnosti njihove prezentacije u sklopu javne i kulturne ponude Dvorca kao središnje i dominantne spomeničke cjeline.

ANALIZA TLOCRTNO - ORGANIZACIJSKIH I PROSTORNIH MOGUĆNOSTI TE KORIŠTENJA DVORCA

Kompleks dvorca sastoji se od nekoliko cjelina različitih prostorno-organizacijskih i oblikovnih karakteristika koje su u skladu s tim kroz povijest imale različite namjene. Namjene pojedinih prostorija navedene u tekstu pripadaju zadnjoj fazi korištenja do Drugoga svjetskog rata, a pretpostavlja se da su u znatnoj mjeri poštovale izvornu funkcionalnu shemu. U današnjim uvjetima te cjeline određuju i pružaju različite mogućnosti budućeg iskorištenja.

Glavno ulazno krilo

To je najreprezentativniji prostor dvorca koji se sastoji od prizemlja, prvoga i drugoga kata. U prizemlju je centralno naglašen ulaz s podiznim mostom i kolnom vežom uz koju su s obje strane smještene prostorije. Prvi i drugi kat ponavljaju istu tlocrtnu dispoziciju koja se sastoji od niza međusobno povezanih, velikih prostorija (jedan red prema dvorištu, drugi prema parku) povezanih monumentalnim širokim stubištem.

Prostor karakteriziraju veliki prozori, svodovi u prizemlju, na prvom i drugom katu stropovi - drveni grednici zatvorenih podgleda.

U prizemlju je bio dio upravnih i gospodarskih prostorija (vinski podrum, kuhinja). Izvorno se prvi kat koristio za reprezentativne prostorije (saloni, biblioteka, sobe posebne namjene, npr., lovačka i spavaonice). Drugi se kat rjeđe koristio: tu su bile pomoćne prostorije s viškom namještaja i sobe za goste.

Danas su prvi i drugi kat izvan funkcije zbog izvođenja građevnih radova, dok pojedine prostorije u prizemlju služe kao spremišta (neadekvatna namjena).

Bočna krila uza srednjovjekovne bedeme

Krila su jednake širine, otprilike 4 metra sa po jednom vertikalnom komunikacijom u svakom krilu. Sastoje se od niza prolaznih prostorija orijentiranih prema dvorištu, a na istočnom krilu i prema vanjskom opkopu. Raspored prostorija na katu slijedi dispoziciju u prizemlju. Katne etaže

istočnoga i zapadnoga krila razlikuju se u položaju i tipu uzdužne komunikacije iz koje se pristupa u pojedine prostorije: zapadno krilo ima hodnik (vjerojatno adaptacija u 19. st.), a istočnom je krilu s dvorišne strane dograđen otvoreni balkon.

Na prvom katu zapadnoga krila bile su spavaonice i sobe grofovske obitelji, a u istočnom krilu stanovala je posluga. U prizemlju su bile kolnice, ostave, uprava imanja.

Oba su krila danas u funkciji (Narodno sveučilište, muzej, knjižnica, glazbena škola i dr.)

Dvorska kapela

Sakralni prostor jedinstvenog tlocrta s poligonalnim svetištem ojačanim kontraforima i s pjevalištem kojemu je pristup iz stambenog trakta. Ima dva ulaza iz dvorišta.

Danas je izvan funkcije zbog izvođenja istražnih radova.

Okrugla kula

Najstariji sačuvani obrambeni element srednjovjekovne strukture. Uske valjkaste forme, sa po jednom kružnom prostorijom na svakom katu. Izvorno obrambene funkcije. Ima izvanrednu arhitektonsko-povijesnu vrijednost za prezentaciju povijesti obrambene arhitekture. Vizualno svojom vertikalom dominira u slici grada u nizini.

Danas je u muzejskoj funkciji - kula-ekspozat.

Unutarnje dvorište

Prostor vrlo bitan u prezentaciji arhitektonskog sklopa. Nekada prostor žive komunikacije između pojedinih sadržajnih cjelina, vezan pretežito uz gospodarsko-upravnu funkciju.

I danas služi kao komunikacija, a povremeno se u njemu održavaju glazbeno-scenske priredbe.

Opkopi

Vanjski prostori bitni za prezentaciju fortifikacijske arhitekture koji su izvorno imali obrambenu funkciju.

Danas su zarasli, djelomično zatrpani.

Prije rekonstrukcije širine i nagiba treba provesti istraživanja arheološkom stratigrafskom metodom.

Zaključak

Pri planiranju budućeg iskorištenja svaku od ovih prostornih cjelina treba valorizirati u sklopu zatečenih prostorno-organizacijskih karakteristika i izvorne namjene.

PREGLED OČUVANOSTI UNUTARNJE OBRAD E I OPREME PROSTORIJA

Današnje stanje unutarnje obrade i opreme prostorija vrlo je siromašno, tj. malo je sačuvano i vidljivo.

U gotovo svim stambenim prostorijama dijelom su sačuvane kahlene peći iz 18.-19. stoljeća (neke su oštećene prilikom adaptacije glavnoga krila). U prizemnoj prostoriji, nekadašnjoj dvorskoj kuhinji sačuvana je ugrađena peć.

Glavno krilo

U kolnici je sačuvana obloga hrastovim kockama.

Podovi na prvom katu obrađeni su u hrastovu parketu slaganom u

geometrijske forme u nekoliko uzoraka te u furniranim intarziranim pločama. Parket je jako oštećen tijekom nestručnog zahvata izmjene stropnih konstrukcija.

Na drugom katu su svi podovi uništeni pri zamjeni međukatne konstrukcije.

Kamene stube glavnog stubišta potpuno su uklonjene, a umjesto njih izbetonirane su rampe. Zidovi su oličeni, a ispod njih nalaze se tragovi starije obrade koju treba restauratorski istražiti. Rezultati provedenih restauratorskih istraživanja prije uklanjanja stropova vrlo su upitni. Navodno su skinuti slikani "medaljoni" na stropovima, ali nisu analizirani u kontekstu obrade čitavog interijera. Sačuvani su izvorni prozori i stolarija vrata iz vremena obnove dvorca u 18. stoljeću. Prozori na glavnom krilu monumentalnih su dimenzija. Solidno izrađeni u hrastovini, neučvršćeni su i neostakljeni te izloženi propadanju.

Bočna krila

U bočnim je krilima sačuvana obrada podova s kraja 19. stoljeća (na podu brušeni terazzo, mjestimično tavele i opeka - barok, parket i daske). Zidovi su recentno preličeni, ali je najvjerojatnije ispod sačuvana starija obrada koju treba istražiti.

Dvorska kapela

U dvorskoj kapeli podovi su raskopani, prekinuti su radovi sanacije i obnove. Unutrašnji je prostor izložen propadanju, pun je golubova koji uništavaju vrijedne orgulje - već obnovljene, a za koje su Republika Hrvatska i općina Valpovo izdvojile pozamašna sredstva.

Kapelu treba obnoviti konzervatorsko-restauratorskom metodom.

Okrugla kula

Na okrugloj kuli provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja i obnova 1977. godine. Njezino stanje relativno zadovoljava. Podovi su obrađeni opekom.

Treba upozoriti da terasa prokišnjava i moći masivne srednjovjekovne opečne zidove - vide se mokri kolabari na pročeljima i isoljavanje.

Unutarnje dvorište

U dvorištu je sačuvano opločenje velikim komadima kamena i mjesto bunara. Na pročeljima su sačuvane dvije sunčane ure, dok je treća očuvana na fasadi kapele.

Zaključak

Sve očuvane detalje povijesne obrade podova, zidova, stolarije i opreme treba maksimalno sačuvati, popraviti, restaurirati i konzervirati.

Upozoravam da je nužan i moguć stručni stolarski popravak postojećih prozora a ne izrada novih "istih takvih". Nestručno kontroliranim građevnim zahvatom uništeno je mnogo toga, te će sve to biti potrebno vratiti u izvorno stanje metodom rekonstrukcije. Upravo radi toga originalni dijelovi imaju to veću vrijednost.

ANALIZA I KONZERVATORSKA VALORIZACIJA DVORCA

Kroz povijesno razdoblje dvorac je imao dvije glavne funkcije koje se jasno čitaju na zatečenoj građevnoj strukturi:

- fortifikacijsko-obrambenu, sačuvanu u korpusu okrugle kule i masivnih obrambenih zidina i opkopa;

- stambenu, vlastelinski dvor nekoliko plemićkih slavonskih obitelji, sa zadnjim vlasnicima obitelji Prandau-Normann sve do kraja Drugoga svjetskog rata. Ova je funkcija objedinjavala reprezentativne stambene prostorije plemićke obitelji, stan posluge, gospodarske prostorije i upravu imanja. U arhitektonskom pogledu treba nastojati zadržati i očuvati postojeću prostornu organizaciju kao i postojeće oblikovno-konstruktivne karakteristike pojedinih prostorija i kompleksa u cjelini.

Konzervatorski stav kod ovog spomenika jest očuvanje i prezentacija građevne slojevitosti te na temelju provedene valorizacije prezentacija elemenata pojedinih razvojnih faza:

- srednjovjekovna utvrda - okrugla kula, zidine, opkop (15. st.)
- utvrđeni renesansni dvor (16. st.), eventualni nalazi
- barokni dvorac (polovica 18. st.) s izmjenama u 19. st. (prema konzervatorskoj procjeni).

Zaključak

Može se zaključiti da je valoriziran postojeći raspored, a svi sadržaji koji ne poštuju zatečenu situaciju ne mogu se prihvatiti. Definitivna odluka o namjeni može se donijeti tek na temelju konzervatorske studije.

GOSPODARSKA VALORIZACIJA POTENCIJALA DVORCA

Gospodarska valorizacija Dvorca može se obrazložiti:

- atraktivnošću samoga spomeničkoga kompleksa (obrambeni elementi, barokna rezidencija, park-šuma, lovište)
- lokacija u središtu grada (žarište kulturnog i javnog života)
- blizina turističko-lječilišnog središta u Bizovcu
- blizina i pristupačnost iz većih urbanih središta (Osijek)
- tranzitni položaj (granica Mađarska - Hrvatska).

SADAŠNJE STANJE DVORCA

Nakon Drugoga svjetskog rata dvorac je oduzet vlasnicima te je dospio najprije u općinsko, a sada u gradsko vlasništvo. Time je prekinut višestoljetni kontinuitet njegove funkcije i korištenja. Od tada su se u Dvorcu periodično mijenjale namjene.

Današnje funkcioniranje dvorca "razbijeno" je na mnogobrojne korisnike, koji zajedno ne daju zadovoljavajuću sadržajnu koncepciju. Čini se da je cilj bio popuniti prostor velike kvadrature, a ne osmisliti ispravno funkcioniranje u kojem će svi dijelovi biti pravilno iskorišteni i prezentirani. Sasvim je bilo zanemareno ostvarenje adekvatnoga gospodarskog učinka, koji svakako ovaj izrazito atraktivan i dostupan spomenik kulture može ostvariti.

Neto korisna površina Dvorca (bez potkrovlja i dvorišta) jest:

u prizemlju 529 četvornih metara, na prvom katu 495 i na drugom katu 265 četvornih metara. Ukupno ima dakle 1300 četvornih metara iskoristive površine.

Sadržaji u Dvorcu (u m²):

1. Narodno sveučilište Valpovo (strani jezici, tečajevi krojenja, muzej) 250 m² (bez 520 m² prostora stalnog postava)
2. Domobrani (HV) 150 m²
3. Glazbena škola (podružnica Osječke škole) 30 m²
4. Gradska knjižnica 59,3 m²
5. Društvo prijatelja starina 16 m²
6. Društvo za male životinje 12 m²

U nekoliko prostorija nisu određene namjene (zapuštena spremišta i sl.). Građevnim zahvatima započetim 1991. godine na glavnom ulaznom krilu dvorca zamijenjeni su sljedeći dijelovi konstrukcije:

- čitava krovna konstrukcija (zamijenjena potpuno novim tipom konstrukcije)
- stropna konstrukcija prvoga kata (drveni grednik izveden kontinuirano složenim gredama-oblicama zamijenjen armirano-betonskom pločom)
- demontirano kameno glavno stubište i izvedene samo betonske rampe. Ovim radovima potpuno su uništene ili jako oštećene završne obrade podova, stropova, zidova, prozori, vrata i peći.

MUZEJSKA ZBIRKA VALPOVŠTINE

Stanje muzeja prije sanacije dvorca

Prema posljednjim anketnim upitnicima MDC-a iz 1992. godine, muzej je imao 1775 predmeta: lovačku zbirku, prirodoslovnu, povijesnu - feudalno doba, vatrogastvo, iz NOB-a, zanatstvo i etnografiju. Muzej je raspolagao prostorom od 850 m²; stalni postav bio je izložen u 9 prostorija (765 m²), čuvaonica je bila u dvije prostorije (65 m²) te jedna radna soba kustosa (20 m²). U starom postavu muzeja jedina prostorija koja je sačuvana kao izvorna cjelina iz vremena stanovanja grofa Normanna je lovačka soba (142 predmeta).

Muzejska djelatnost odvijala se u okviru Narodnog sveučilišta a poslove je obavljao samo jedan stručni djelatnik.

Sanacijom dvorca, započetom 1991. godine, došlo je do daljnje degradacije statusa muzeja, direktnog uništavanja muzejske građe i kočenja muzejske djelatnosti.

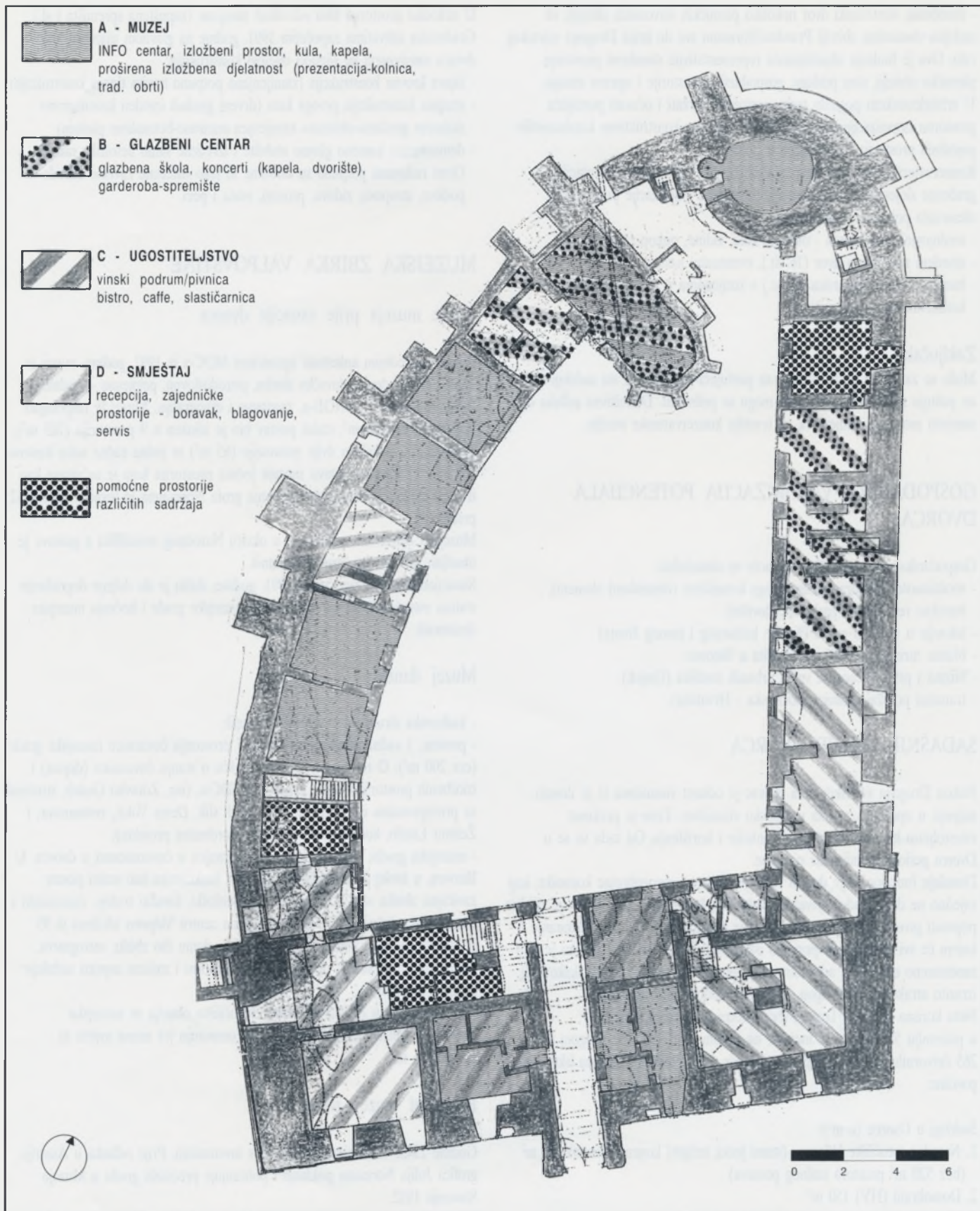
Muzej danas

- kadrovska struktura: 1 stručni djelatnik;
- prostor: 1 radna prostorija kustosa, 5 prostorija čuvaonice muzejske građe (cca 200 m²). O tome opširnije u Izvješću o stanju čuvaonice (depoa) i izložbenih prostorija Radne grupe pri MDC-u, (mr. Zdravko Gudek, stručnjak za protuprovalnu i požarnu zaštitu, akad. slik. Denis Vokić, restaurator, i Želimir Laszlo, konzervator savjetnik, koordinator projekta);
- muzejska građa: najveći dio građe pohranjen u čuvaonicama u dvorcu. U Bizovcu, u bivšoj zgradi grofa Normanna funkcionira kao stalni postav zavičajna zbirka sa 228 predmeta (arheološki, lovački trofeji, vlastelinski i etnografski predmeti). U Srednjoškolskom centru Valpovo izloženo je 95 predmeta geološke zbirke. U Vatrogasnom domu dio zbirke vatrogastva. Navedenim elaboratom obradit će se sigurnosni i zaštitni aspekti sadašnje pohrane predmeta;
- pravni status: u okviru Narodnog sveučilišta obavlja se muzejska djelatnost. Muzej ima status muzeja u osnivanju jer nema uvjeta za samostalan rad.

Historijat muzeja-zbirke

Godine 1945. confisciran je Dvorac s inventarom. Prije odlaska u Austriju, grofica Julija Normann poklanja i pohranjuje preostalu građu u Muzeju Slavonije 1952.

Godine 1955. sav preostali inventar Dvorca i bivšega Dječjeg doma dan je na trajno korištenje Društvu prijatelja starina, tako da se ono osim muzejske zbirke brinulo o Dvorcu i o parku. Uza zalaganje Društva otvoren je prvi muzejski postav 1956. godine, u tri prostorije.

Idejni prijedlog korištenja dvorca Prandau-Normann
 Tlocrt prizemlja
 Dokumentacija: Muzejski dokumentacijski centar, siječanj 1995.

Muzejska zbirka Valpovštine osnovana je 1963. prema Zakonu o muzejima. Godine 1985. Muzejska zbirka Valpovštine postaje dio Narodnog sveučilišta "Ivo Lola Ribar".

Muzejska građa vlastelinstva Prandau-Normann u muzeju Valpovštine

U starom postavu muzeja građa je bila izložena u 3 prostorije. Lovačka soba s brojnim primjercima rogovlja i prepariranih životinja, posude i pribor za jelo, ukrasni tanjuri i figurine, komplet lula, slike i namještaj. Najvrjedniji dio zbirke je kutija s nakitom, genealogija obitelji, kompletna tehnička dokumentacija o dvorcu s parkom iz 1917. godine i obiteljske fotografije.

Muzejska građa vlastelinstva Prandau-Normann u drugim muzejskim institucijama u Hrvatskoj

Muzej Slavonije Osijek

Povijesna zbirka

Vlastelinska građa u zbirci diploma, zbirci nacрта, kartografskoj zbirci, tiskovinama i povijesnim predmetima (povelje, odličja, nacrti, grbovi, počasne diplome valpovačke vlastele Hilleprand von Prandau i Normann von Ehrenfels). Kartografska zbirka (53 karte). Tri garniture ukrasa za svečanu velikašku odjeću (sablja, pojas, lanac za plašt i sablju, ostruga, dugmad i ukras za kalpak).

Knjižnica

Valpovačka knjižnica Prandau-Normann ima oko 9000 svezaka. To je ujedno i jedini sačuvani primjer feudalne biblioteke u Slavoniji. Stariji dio skupio je bibliofil grof Prandau, a kao odraz zanimanja vlasnika sadržava starija izdanja iz 16. stoljeća (oko 80 naslova), staru medicinsku literaturu iz 16.-18. stoljeća, ponajviše klasičnu literaturu, zatim knjige feudalne tematike - reprodukcije, plemićke almanahe, heraldičku literaturu, stručne knjige o šumarstvu, lovstvu i konjogojstvu, kazališnu literaturu. Noviji dio skupili su grofovi Normanna sadržava tadašnju njemačku, francusku i englesku periodiku do 1914., umjetničke i zabavne časopise s prijelaza stoljeća. U Knjižnici su prikupljeni i vrijedni stari ex librisi, lijepi uvezi te raritetna rukopisno-tiskana Glazbena zbirka.

Tu su i note iz ostavštine Karla Prandaua. Inkunabula i rukopisa nema. Prema katalogu koji je stigao u muzej zajedno s knjigama, vidi se da je biblioteka prilično dobro sačuvana.

Numizmatički odjel

Numizmatička zbirka grofa Rudolfa st. Normanna poklonjena muzeju 1939./40. osobno, pod uvjetom da cjelina zbirke ostane sačuvana, sastoji se od 200 novčića i novčanica.

Zbirka umjetničkog obrta

Namještaj neostilova (19. stoljeća); 8 ormara, 2 vitrine, 6 naslonjača, pet stolca i dvije klupe za sjedenje, 3 stola, sanduk i dvije police za lule. Umjetničkom vrijednošću ističe se jedan barokni i jedan rokoko ormar. Upotrebnih predmeti: vaze, samovar, svijećnjaci (10 kom). Zbirka pet stolnih satova.

Galerija likovnih umjetnosti Osijek

U fundusu zbirke slika znatan dio (gotovo 60-tak djela) odnosi se na umjetnička djela iz Dvorca Valpovo: tridesetak obiteljskih portreta Prandau čine genealoški slijed obitelji. Prema ocjeni stručnjaka, riječ je o kvalitetnim baroknim djelima bečkih majstora. Uz te portrete dvorac su ukrašavali i portreti cara Karla VI., koji im je darovao vlastelinstvo, te kopije starih djela vjerojatno naručene od valpovačke vlastele. Čuvena slika iz dvorske kapele također je dio fundusa Galerije.

U Galeriju su slike stigle iz Muzeja Slavonije Osijek, gdje ih je 1952. godine pohranila grofica Julija Normann.

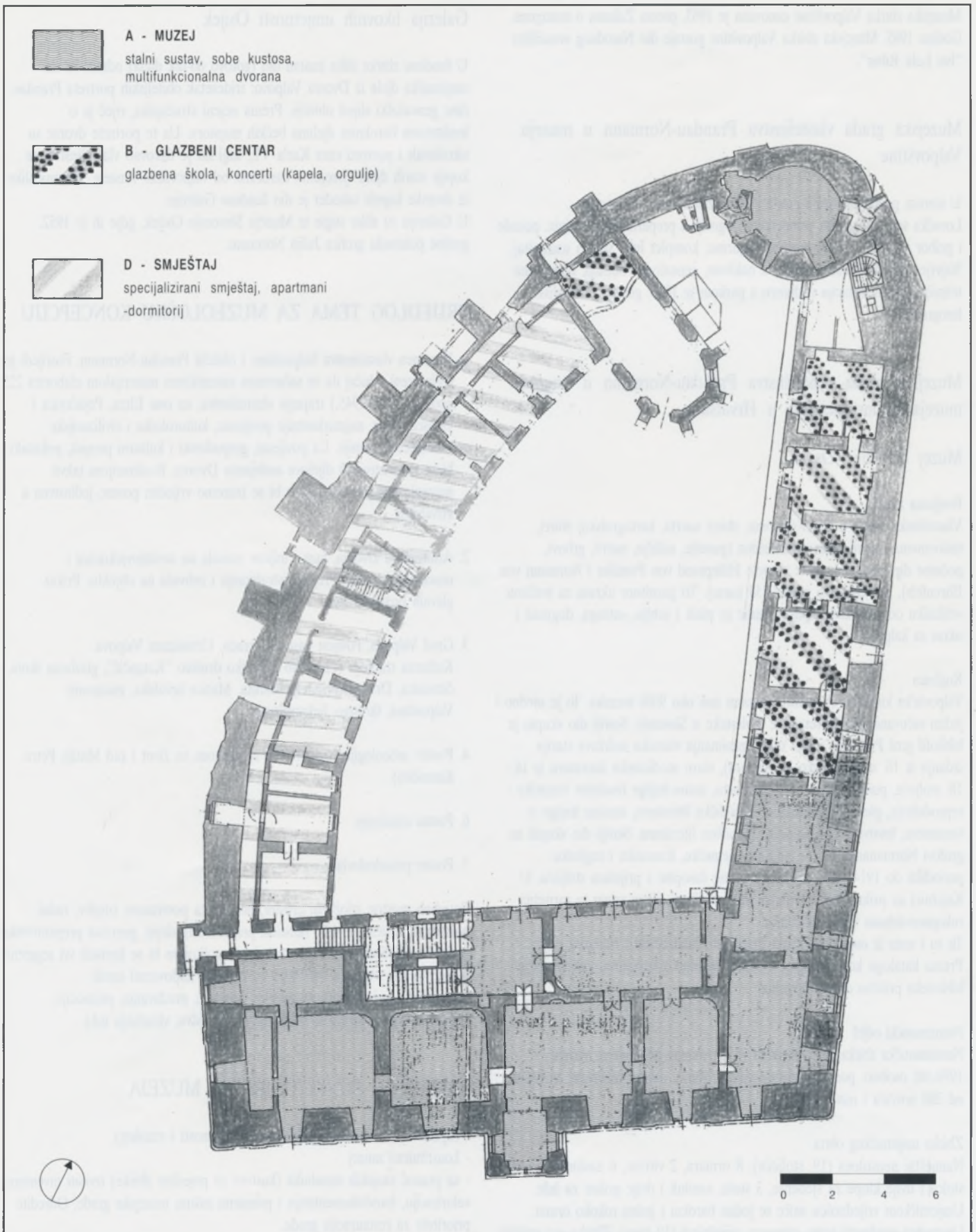
PRIJEDLOG TEMA ZA MUZEOLŠKU KONCEPCIJU

1. Fenomen vlastelinstva Valpovštine i obitelji Prandau-Normann. Posrijedi je jedinstveni slučaj da se sačuvanim autentičnim materijalom elaborira 225 godina (1721.-1945.) trajanja vlastelinstva, uz one Eltza, Pejačevića i Odeschalchija, najmarkantnije povijesne, kulturološke i civilizacijske odrednice Slavonije. Uz povijesni, gospodarski i kulturni presjek, pokušalo bi se rekonstruirati dijelove ambijenta Dvorca. Realizacijom takva muzeološkog projekta dobio bi se izuzetno vrijedan postav, jedinstven u Hrvatskoj.
2. Arhitektura Dvorca, faze i mijene nastale na srednjovjekovnoj i renesansnoj utvrdi. Pregled istraživanja i zahvata na objektu. Prikaz glavnih razvojnih faza.
3. Grad Valpovo. Povijest nastanka grada. Urbanizam Valpova. Kulturna tradicija (Hrvatsko pjevačko društvo "Katančić", glazbena škola, čitaonica, Društvo prijatelja starina, Matica hrvatska, znameniti Valpovčani, školstvo, ljekarništvo).
4. Postav arheologije (s posebnim naglaskom na život i rad Matije Petra Katančića).
6. Postav etnologije
7. Postav prirodoslovlja

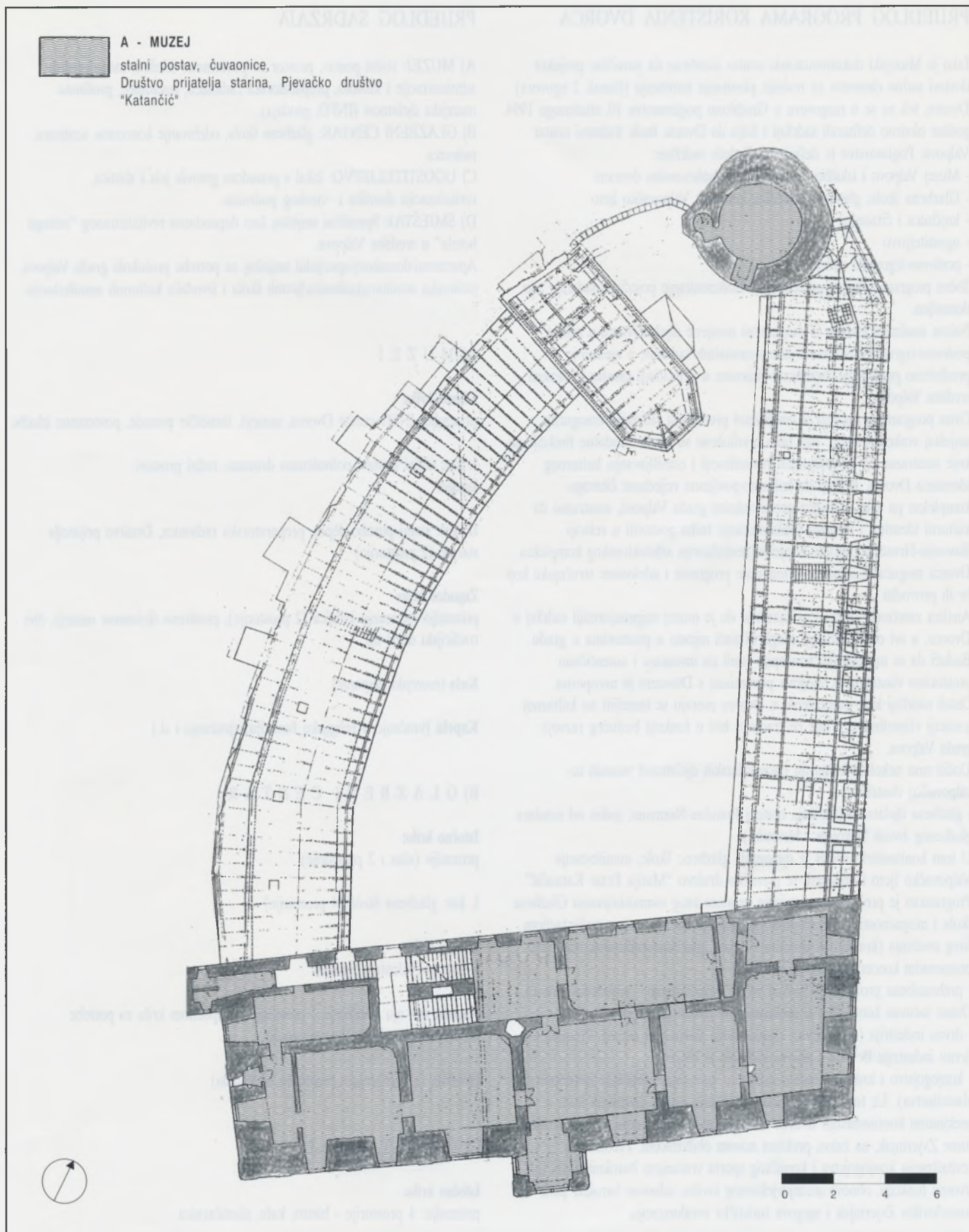
Potreban prostor: izložbeni prostor, prostor za povremene izložbe, radni prostor za stručno osoblje (kustosi, preparatori), depo, priručna preparatorska radionica, biblioteka, polivalentna dvorana (kojom bi se koristili svi segmenti kulture grada Valpova i na koje bi se mogli nadovezati ostali komplementarni sadržaji: na primjer, koncerti, predavanja, promocije, književne večeri, protokol gradskog poglavarstva, vjenčanja itd.)

PRIJEDLOG FUNKCIONIRANJA MUZEJA

- zaposliti još 2 kustosa (povjesničar umjetnosti i etnolog)
- konstituirati muzej
- uz pomoć vanjskih suradnika (kustosa za pojedine zbirke) izvršiti inventuru, valorizaciju, fotodokumentaciju i primarnu zaštitu muzejske građe. Odrediti prioritete za restauraciju građe.

Idejni prijedlog korištenja dvorca Prandau-Normann
 Tlocrt 1. kata
 Dokumentacija: Muzejski dokumentacijski centar, siječanj 1995.

Idejni prijedlog korištenja dvorca Prandau-Normann

Tlocrt 2. kata

Dokumentacija: Muzejski dokumentacijski centar, siječanj 1995.

PRIJEDLOG PROGRAMA KORIŠTENJA DVORCA

Iako je Muzejski dokumentacijski centar inzistirao da naručilac projekta dostavi nužne elemente za realnije planiranje korištenja (članak 2 ugovora) Dvorca, tek su se u razgovoru u Gradskom poglavarstvu 10. studenoga 1994. godine okvirno definirali sadržaji i želja da Dvorac bude kulturni centar Valpova. Poglavarstvo je definiralo sljedeće sadržaje:

- Muzej Valpovo i izložbeni prostor, multifunkcionalna dvorana
- Glazbena škola, glazbene priredbe, koncerti, Valpovačko ljeto
- knjižnica i čitaonica
- ugostiteljstvo
- poslovno-trgovački sadržaji.

Točan program površina potrebnih za funkcioniranje pojedinih sadržaja nije dostavljen.

Nakon analiza odbačena je mogućnost namjene dijela Dvorca u smislu poslovno-trgovačke aktivnosti kao samostalnih sadržaja, a ujedno je predloženo preseljenje knjižnice i čitaonice u prikladniji prostor u samom središtu Valpova.

Ovim programom načelno su analizirani predloženi sadržaji i omogućen smještaj svakog od njih. Isto tako predložene su i neke dodatne funkcije za koje smatramo da će pridonijeti revitalizaciji i osmišljavanju kulturnog identiteta Dvorca. Budući da kulturno-povijesna vrijednost čitavoga kompleksa pa tako i Dvorca prelazi okvire grada Valpova, smatramo da kulturni identitet i njegovo funkcioniranje treba postaviti u relaciji Slavonija-Hrvatska-Europa. Uspješna revitalizacija arhitektonskog kompleksa Dvorca moguća je samo uz primjerene programe i adekvatne stručnjake koji će ih provoditi.

Analiza zatečenih sadržaja pokazala je da je muzej najprimjereniji sadržaj u Dvorcu, a svi ostali sadržaji mogli bi naći mjesto u prostorima u gradu. Budući da se muzeološka koncepcija gradi na inventaru i autentičnim prostorima vlastelinstva, njegova povezanost s Dvorcem je neosporna. Ostali sadržaji koje predlažemo u Dvorcu moraju se temeljiti na kulturnoj tradiciji vlastelinstva. Time će tradicija biti u funkciji budućeg razvoja grada Valpova.

Uočili smo nekoliko kulturnih i gospodarskih djelatnosti vezanih uz valpovačko vlastelinstvo:

- glazbena djelatnost (tradicija obitelji Prandau-Normann, jedna od nosilaca glazbenog života Slavonije i Hrvatske).

U tom kontinuitetu danas je djelovanje glazbene škole, manifestacija Valpovačko ljeto i koncerti, te pjevačko društvo "Matija Petar Katančić". Programom je predviđeno povećanje prostora zbog osamostaljivanja Glazbene škole i mogućnosti da se na planu glazbe pokuša s novom manifestacijom šireg značenja (koncerti u dvorištu i kapeli, glazbene radionice, seminari, promenađni koncerti u parku);

- prehrambena proizvodnja (nekad veliko gospodarstvo - proizvođač hrane).

Danas sačuvan kontinuitet u prehrambenoj industriji Valpova;

- drvna industrija (ekstenzivna eksploatacija slavonskih šuma). Prerasla u drvnu industriju Belišća, i nije se zadržala u Valpovu;

- konjogojstvo i lovstvo (izrazito razvijeno kroz duže razdoblje funkcioniranja vlastelinstva). Uz to danas vezujemo sačuvane zgrade baroknih štala s prekinutim kontinuitetom izvorne funkcije, sačuvan prirodni prostor lovišta-šume Zvijerinjak, na žalost prekinut novom obilaznicom. Predlaže se revitalizacija konjogojstva i konjičkog sporta vraćanjem baroknih štala u izvornu funkciju, obnova srednjovjekovnog lovišta, odnosno barokne park-šume/lovišta Zvijerinjak i njegova turistička revalorizacija.

PRIJEDLOG SADRŽAJA

- A) MUZEJ: stalni postav, prostor za povremene izložbe, radni prostor administracije i kustosa, preparatorska radionica, čuvaonice, proširena muzejska djelatnost (INFO, prodaja)
- B) GLAZBENI CENTAR: glazbena škola, održavanje koncerata, seminara, radionica
- C) UGOSTITELJSTVO: lokal s ponudom gotovih jela i slastica, revitalizacija dvorišta i vinskog podruma.
- D) SMJEŠTAJ: Specifični smještaj kao dependansa revitaliziranog "staroga hotela" u središtu Valpova.
- Apartmani/dormitorij-specijalni smještaj za potrebe protokola grada Valpova, sudionika seminara/radionica/ljetnih škola i izvođača kulturnih manifestacija.

A) M U Z E J

Glavno krilo:

prizemlje: INFO centar Dvorca, muzeja, turističke ponude, povremene izložbe

I. kat: stalni postav, polivalentna dvorana, radni prostori kustosa

II. kat: stalni postav, depoi, preparatorska radionica, Društvo prijatelja starine (2 prostorije)

Zapadno krilo:

prizemlje: otvaranje kolnica (2 prostorije), proširena djelatnost muzeja, živi tradicijski obrti itd.

Kula (muzejski eksponat)

Kapela (vraćanje u religijsku funkciju, vjenčanja i sl.)

B) G L A Z B E N I C E N T A R

Istočno krilo:

prizemlje (ulaz i 2 prostorije)

I. kat: glazbena škola (4 prostorije)

Glavno krilo:

I. kat: polivalentna dvorana

Kapela: (uz nju korištenje 1 prostorije u zapadnom krilu za potrebe garderobe/spremišta), obnova orgulja

Dvorište (s korištenjem prostorija uz kapelu)

C) U G O S T I T E L J S T V O

Istočno krilo:

prizemlje: 4 prostorije - bistro, kafe, slastičarnica

Glavno krilo:

vinski podrum/pivnica i eventualno 2 prostorije u zapadnom uglu povezano s

projektom uređenja dependanse hotela (stari hotel u središtu Valpova)

D) S M J E Š T A J

Zapadno krilo:

I. kat; apartmani/dormitoriji
prizemlje: pomoćni ulaz, servis

Glavno krilo:

prizemlje-recepcija, zajedničke prostorije, boravak i blagovanje.

Glavni ulaz

Zahtijeva se unutarnje uređenje apartmana/soba u skladu s povijesnim ambijentom.

Predloženi smještajni kapaciteti (najviše 7 apartmana) mogu se organizirati kao dependansa staroga hotela u centru Valpova. Time se osim revitalizacije povijesne zgrade staroga hotela obnavlja i tradicija obitelji.

Zaključak

Budući da su Dvorac Valpovo i kompleks Dvorca jedinstven spomenički kompleks u Hrvatskoj i nadrastaju lokalno značenje, predloženi su kulturni sadržaji koji bi svojom kvalitetom morali imati hrvatsku i europsku potporu. Raspravu, koju predlažemo da se održi na osnovi ovog elaborata, treba organizirati grad Valpovo na razini županije i Republike.

Paralelno predlažemo hitne postupke, kako slijedi:

1. Konstituiranje muzeja kao samostalne ustanove
2. Konstituirati upravu javnog dobra spomeničkoga kompleksa vlastelinstva. Zbog spomeničkoga karaktera kompleksa i specifične stručnosti nužne ne samo za razradu sadržaja nego i zbog činjenice da je potrebna koordinacija raznih poslova, nadzor i provođenje projekata, važna je uska povezanost uprave sa segmentom muzeja i glazbene škole.
3. Realizacija daljnjih faza: koordinacija procesa revitalizacije i restauratorsko-konzervatorska istraživanja.
4. Hitne zaštitne mjere (ostakljivanje i zatvaranje središnjeg dijela Dvorca, hitna zaštita orgulja, zaštita okrugle kule od propadanja).

Izvori:

- Balić, Milan, Pregled evidentiranih nepokretnih spomenika kulture na terenu slavonsko-baranjske regije, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Osijeku, Osijek, 1975.
- Obad-Šitaroci, Mladen, Jukić, Tihomir, Denich, Amalija, Studije obnove perivoja u Valpovu. Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Republički zavod za zaštitu prirode SRH, Zagreb, 1989.
- Obad-Šitaroci, Mladen, Perivoj dvorca u Valpovu, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 16, Zagreb, 1990.
- Obad-Šitaroci, Mladen, Hrvatska parkovna baština - zaštita i obnova, Školska knjiga, Zagreb, 1992.
- Čorak, Željka, Štepinac, Davorin, Uzelac, Zlatko, Valpovo - principi obnove starog središta, Valorizacija cjeline i pojedinih objekata na Trgu kralja Tomislava, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 1992.
- Horvat, Anđela, Habunek-Moravac, Š., Aleksić, Nada, Dvorci i kurije sjeverne Hrvatske. Stanje i mogućnosti njihova uključivanja u suvremeni život, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1970.
- Balić, Milan, Spomenici kulture Valpovštine, I. dio, Valpovo, 1976.
- Karaman, Igor, Sređivanje arhiva vlastelinstva Valpovo, Arhivski vjesnik, Zagreb, 1959., str. 457-468.
- Gačina, Sonja, Ostavština Prandau-Normann u Povijesnom odjelu Muzeja Slavonije u

Osijeku, pismeni rad za polaganje stručnog ispita za zvanje kustosa, Osijek, 1993.

- Čuržik, Vilko, Valpovština kroz stoljeća, Valpovo, 1994.

- Monografija Galerije likovnih umjetnosti Osijek (Branka Balen), Osijek,

- Odjeci prošlosti, 1-9, Društvo prijatelja starina Valpovo, Valpovo, 1985.

MDC, siječanj 1995.

SUMMARY

Proposal for the Utilization of Prandau-Normann Country Manor in Valpovo

by Višnja Zgaga

Ksenija Petrić

Zlatko Uzelac

The group of authors present us with the proposal for the utilization of the Prandau-Normann manor in Valpovo, the project which is a valuable contribution in terms of the preservation of this historic site and its accessibility to general public. The manor owes its present features to the radical reconstruction executed in the middle of the 18 century on the fortified 16 century Renaissance castle of the Ban of Croatia and the Palatine of Hungary Emerik Pereny, which itself had been a reconstruction of an older fortification, now represented only by the preserved 15 century circular tower.

The project of the utilization of the manorial complex was initiated by the Museum Documentation Centre, and the proposal presented in this paper by its coauthors Ms. Ksenija Petrić, Mr. Vlatko Uzelac and Ms. Višnja Zgaga, who also acted as the coordinator of the project and is the author of its museum concept, represents its first stage. After completing an exhaustive study of the manor itself, as well as of the entire manorial complex, and examining spatial and organizational potentials of the site, as well as the state of repair of the preserved historic floors, walls, carpentry, furnishings and fittings, the authors came to the conclusion that they are to be protected, repaired, restored and conserved in every detail.

The functions of the manor, which had continued over the span of several centuries, were interrupted after the Second World War, when its owners were dispossessed. Since then the manor has been put to a series of various uses. The manor is now being shared in a rather haphazard way by a number of various users, and this situation does not provide for a satisfactory utilization of the site which offers a great potential. One of the users of the manor is the Museum Collection of Valpovština, which holds a part of the material related to the Prandau-Normann manor, while the rest of this material is situated in some other museums in Croatia.

In their proposal of the museological concept, the coauthors point out that the manorial complex holds great potentials to provide a setting for a permanent display which would present to the public in the original site the phenomenon of the demesne of Valpovština and of the Prandau-Normann family through the preserved historic material dating over the span of 225 years. In their opinion, the execution of this museological project would result in an exceptionally valuable museum display, which would also be unique of the kind in Croatia.

In the conclusion of their proposal for the utilization of the Prandau-Normann manor the authors recommend the immediate undertaking of protective measures, the reconstitution of the Museum of Valpovština and its establishment as an independent institution, as well as the continuation of the research.